

AVANTAJE ALE UTILIZĂRII CONCEPTULUI DE „URMĂ“ ÎN DESCRIEREA SINTACTICĂ

Mihaela GHEORGHE

Universitatea „Transilvania“ din Braşov, România

Abstract

The concept of “trace”, used in generative literature to designate a syntactical position released by a constituent in movement, can also be used in less technical descriptions, unsubordinated to generative model. We resort to this concept to give a convenient description to syntactical phenomena: of syntactical amalgamation (syntactical synthesis), of ellipsis, but also to semantic-syntactical phenomena like anaphora.

1. Preliminarii. Tipologia categoriilor vide

Conceptul de *categorie vidă* se utilizează în literatura generativă cu referire la unități ale enunțului care nu au manifestare fonologică. În *Teoria legării*, elaborată în cadrul aceluiași model teoretic, se operează cu perechea de trăsături binare [+/- anaforic], [+/- pronominal], a căror combinație definește patru categorii de constituenți¹. Fiecare dintre aceste categorii poate să fie „vidă“. Ne vom referi aici numai la anafora vidă: *urma* unui *GN* deplasat și *urma* elementului relativ.

1.1. Conceptul de *urmă*

În teoria generativă se postulează că orice constituent care se deplasează lasă o *urmă* în poziția lui inițială. De exemplu, poziția inițială sau originară (notată de regulă cu simbolul *t*) a unui constituent topicalizat², va fi „legată“ de elementul deplasat:

(1) *Trebuie [ca Ion să vină].* → **Ion_i** *trebuie [să vină t_i].*

Cele două elemente - nominalul³ deplasat și *urma* - sunt coindexate, semn al coreferențialității lor. Din punct de vedere semantic, *urma* este o anaforă (vidă), care își procură referința de la antecedentul său – expresia referențială deplasată. Sintactic, *urma* marchează poziția ocupată de nominal în structura enunțului – în exemplul (1), o poziție actanțială, subiect al subordonatei *să vină*.

1.2. Urma grupului nominal (GN)

Cele două situații prototipice în care se actualizează *urma GN* sunt (a) pasivizarea și (b) topicalizarea (vezi *supra*, 1.1.).

În cadrul modelului generativ mai recent, pasivizarea este redusă la deplasarea GN obiect al verbului. Declanșatorul deplasării este constrângerea impusă de Filtrul de Caz: orice GN lexical (non-vid) trebuie să aibă caz. GN obiect al verbului pasiv nu mai poate primi acuzativ de la acesta (verbele pasive sunt intransitive), așadar finalitatea deplasării este găsirea unei poziții în care nominalul poate primi caz: poziția subiect este singura disponibilă.

(2) * e^4 [$_{GV}$ sunt așteptați $_{vb. pasiv}$] (pe) *oaspeți* $_{Acuzativ}$ [de către gazde] → *Oaspeții* $_{Nominativ}$ sunt așteptați t_i [de către gazde].

Pentru că elementul deplasat rămâne în interiorul categoriei sale guvernante, adică nu depășește limitele grupului sintagmatic original, pasivizarea și topicalizarea sunt deplasări *argumentale*, spre deosebire de construcțiile relative și interogative (vezi *infra*, 1.3.). Antecedentul urmei GN se află așadar într-o poziție argumentală (poziție care poate primi rol tematic sau caz). Urma se găsește într-o poziție tematică, deci tot într-o poziție argumentală. În exemplul (2), rolul tematic al nominalului *oaspeții* – rolul de Temă/Pacient – nu se pierde odată cu deplasarea GN: urma este cea care primește în continuare rolul tematic de la verb, în poziția inițială, nominalul primește caz în poziția de destinație, iar „lanțul” coreferențial alcătuit din GN și urmă beneficiază atât de rol tematic, cât și de caz. În calitatea sa de component al acestui *lanț*, GN este legitimat în structura enunțului.

1.3. Urma elementului relativ

Uneori este numită „variabilă” (deoarece este aproximativ echivalentă cu variabila unui predicat logic), alteori „urmă *wh*-⁶⁵” (rom. *urma elementului relativ-interogativ*). Diferența dintre *variabilă* (sau „urmă *wh*-”) și *urma GN* are legătură cu detaliile deplasării și nu cu natura constituentului deplasat⁶.

Cazul tipic de deplasare într-o poziție nonargumentală este deplasarea grupului relativ-interogativ, ca în exemplele de sub (3):

- (3) a. *Cine_i crezi că va câștiga t_i?*
b. *Cui_i i_i-a dat Ion cartea t_i?*
c. *Unde_i a găsit Maria cheile t_i?*
d. *Ana îl cunoaște pe cetățeanul pe care_i l_i-ai văzut t_i ieri la gară.*

Din punctul de vedere al *Teoriei legării*, cel mai important aspect legat de variabile este faptul că nefiind nici anafore nici pronume, ele cad sub incidența *Principiului C*, devenind astfel libere. Prin analogie, s-ar putea considera că variabilele, întocmai ca expresiile referențiale, pot exista fără antecedenti. Un postulat esențial al *Teoriei legării* spune însă că o categorie vidă cu trăsătura [- pronominal] nu poate apărea decât în urma unei deplasări. Așadar, dacă într-o construcție sintactică există o variabilă, aceasta trebuie prin definiție să aibă un antecedent (în logică, variabilele sunt legate de un *operator*). De exemplu, dacă se elimină interogativul *cine* din enunțul (3a), categoria vidă nu va mai fi de tip „urmă“, ci va avea statut de pronume vid (*pro* - subiect nelexicalizat în limbile de tip *pro-drop*), deci va avea trăsăturile [-anaforic, + pronominal]:

(3') *Crezi că va câștiga pro?*

2. Descrierea tradițională a fenomenelor sintactice discutate nu face apel la conceptul de deplasare, pentru că în tradiția gramaticală românească, structurile „derivate“ se explică fără a se recurge la structura de bază. Altfel spus, deși se recunoaște existența unor construcții transformate (în sens netehnic), se ignoră relația structurii derivate cu structura originală. „Ridicările“, de exemplu, sunt descrise în general ca fenomene de schimbare de topică, motivate stilistic, de nevoia de reliefare a unui constituent.

Utilizarea conceptului de *urmă*, de exemplu, ar permite monitorizarea relațiilor dintre constituentul deplasat și structura de bază, putându-se delimita situațiile în care procesul este reversibil de cele în care structura suferă modificări ireversibile, de acomodare la noua configurație sintactică sau de gramaticalizare.

Ne propunem în continuare să ilustrăm prin câteva tipuri de construcții cele două tipuri de deplasări (*argumentală* și *nonargumentală*).

Demersul nostru nu are drept scop descrierea exhaustivă a construcțiilor obținute prin deplasare în limba română, ci reprezintă o încercare de a demonstra că adoptarea conceptului de *urmă* permite rafinarea descrierii acestor structuri, chiar într-un cadru mai puțin tehnic decât modelul generativ.

2.1. Construcții care implică ridicarea unui constituent

Ridicarea este un mecanism sintactico-semantic prin care unul sau mai multe componente din propoziția subordonată se deplasează în regentă și se re poziționează în ambele structuri propoziționale. Fenomenul are drept efect „împletirea“ celor două propoziții, suprapunerea lor parțială, realizată în diferite grade. De obicei, ridicarea presupune „trecerea“ peste unul sau mai multe noduri verbale sau adverbiale (adverbe predicative):

- (4) a. *Copilul_i trebuie [să fie t_i respectuos]. / Copilul_i pesemne [că întârzie t_i].*
 b. *Copilul_i se pare [că nu trebuie [să vină t_i]]. / Dana_i probabil [că trebuie [să vină t_i]].*

Constituentul deplasat se implică în organizarea regentei doar la suprafață: poziția frontală pe care o ocupă în enunț este efectul unei topicalizări, a plasării lui în poziție de temă; din punct de vedere sintactic, el aparține în continuare subordonatei. *Urma* este cea care marchează poziția de origine și permite „recuperarea” structurii inițiale. În exemplele de sub (4), nominalele evidențiate sunt în poziție de subiect în subordonată. Poziția subiect este poziția privilegiată din care se produc astfel de deplasări, însă ea nu este unica poziție de extracție. Constituentul ridicat poate fi și obiect direct, obiect indirect, obiect prepozițional, nume predicativ, complement de agent:

- (5) a. *Lucrarea_i e necesar s-o_i terminăm t_i astăzi.* – obiect direct
 b. *Copiii_i trebuie să le_i amintești t_i mereu de lecții.* – obiect indirect
 c. *Pe noi_i probabil că nu e cazul să vă bazați t_i mâine.* – obiect prepozițional
 d. *Al meu poate că era t_i telefonul.* – nume predicativ
 e. *De către judecător trebuie să fie semnat t_i actul.* – complement de agent

Exemplele de mai sus privesc numai ridicarea dintr-o poziție argumentală (subiect, obiect etc.), pentru că avem în vedere aici evidențierea deplasării prin *urmă*. Sunt posibile însă și ridicări din poziții nonargumentale, de exemplu: *Din cauza voastră* a fost necesar să ne întrerupem concediul (circumstanțial cauzal deplasat peste un nod verbal). În aceste situații, având de-a face cu constituenți facultativi ai enunțului, este mai dificil să se vorbească despre urma din structura originară, pe de o parte pentru că nu există suficiente dovezi în privința topicii circumstanțialelor și pe de altă parte pentru că asocierea cu circumstanțialele este posibilă și în cazul verbelor zerovalente, așadar, prezența constituentului deplasat în vecinătatea unui verb impersonal sau a unui adverb predicativ nu pune probleme de interpretare insurmontabile.

În exemplele de sub (4 a) și (4 b), în lanțul format de constituentul deplasat și urmă intervine și un clitic pronominal, coindexat cu cele două. Dublarea prin clitic a obiectului direct și a celui indirect (obligatorie în anumite condiții semantico-sintactice) poate fi considerată un fenomen de lexicalizare a urmei. Amplificarea lanțului anaforic prin inserția cliticului permite (în cazul românei și al limbilor care cunosc dublarea prin clitic) recuperarea semantică și sintactică a poziției originare a constituentului deplasat și face posibile imbricări mai complicate (vezi *infra*, 2.2.):

- (6) *Acestora_i poate că e bine să le_i spui t_i de două ori ce au de făcut.*

În ceea ce privește plasarea constituentului deplasat în organizarea regentei, există două situații: (i) constituentul deplasat nu se implică în sintaxa regentei, el rămâne în poziția sintactică inițială, ca în exemplele de sub (4) și (5) și (ii) constituentul deplasat este încorporat în structura

regentei, care este supusă unui proces de reorganizare. În cazurile de tip (i), interpretarea sintactică a construcțiilor rezultate din deplasare presupune o operație de „reconstituire“ a structurii originare. În cazurile de tip (b), modificările suferite de configurația sintactică sunt ireversibile, fie pentru că afectează statutul morfosintactic al verbului din structura „gazdă“, ca în exemplele de sub (7), fie pentru că ridicarea se face într-o poziție diferită de poziția de origine, ca în cazul (8):

- (7) a. *Acuzațiile_i se dovediseră a fi neîntemeiate t_i.*
b. *Ei_i trebuiau să fie ajutați t_i să rezolve problema.*
c. *Ei_i trebuiau ajutați t_i să rezolve problema.* (tipar nerecomandabil, dar frecvent în limba actuală)
- (8) *Să-l_i vedem ce mai spune t_i acum.* – ridicarea subiectului în poziție de obiect

În exemplele de sub (7), deplasarea nominalelor în vecinătatea verbelor impersonale din regentă a condus la „acomodarea“ celor din urmă la mărcile gramaticale ale nominalelor, adică la acord gramatical, ceea ce are drept consecință interpretarea nominalelor ca subiecte în regentă. Tiparul sintactic este destul de frecvent și reprezintă un fapt de dinamică a limbii.

Un caz particular de ridicare îl reprezintă dislocarea la stânga, ca în exemple de tipul: *Cât despre Ion_i, să știi că nu vreau să-l_i mai văd.*, unde constituentul nominal este izolat de restul enunțului, într-o poziție parantetică de circumstanțial de relație, singura legătură cu structura originară fiind cliticul coindexat. În aceste situații, când legătura cu poziția de extracție s-a rupt, refacerea structurii inițiale nu este posibilă și nici nu este necesară pentru interpretarea construcției.

2.2. Construcții relative și interogative

În descrierea tradițională, referirile la „înrudirea“ celor două tipuri de construcții se limitează adesea la sistemul pronumelor / adverbelor *relative-interogative*. Omonimia sistemului de conectori este în fapt o consecință a tiparului sintactic comun al celor două tipuri de construcții⁸.

Construcțiile relative și interogative sunt structuri rezultate din deplasarea unui constituent (relativ sau interogativ) dintr-o poziție a structurii de bază, în poziție frontală. Deși mecanismul deplasării este similar, dată fiind calitatea lor de subordonate, relativele (spre deosebire de interogative) presupun întotdeauna împletirea a două structuri propoziționale.

Pentru a ilustra avantajele pe care le prezintă utilizarea conceptului de urmă, ne vom referi la două categorii de propoziții relative – relative *semitransparente* și relative *opace*⁹.

În categoria construcțiilor cu joncțiune *semitransparentă* se includ relativele libere al căror antecedent nelexicalizat este dominat de un grup prepozițional cu prepoziție „vizibilă“, adică menținută și după „ștergerea“ grupului nominal și cele cu conector în alt caz decât cazul

corespunzător categoriei relativizate. Relativizatorul se supune simultan constrângerilor exercitate de un guvernor din regentă (recțiune cazuală, prepozițională) și de un guvernor din subordonată. Cum condițiile impuse de cei doi sunt contradictorii, formal, relativizatorul este pus în situația de a „face o alegere“. Cazurile de *opacitate* sunt situații de coincidență, de „consens“ în privința constrângerilor exercitate de cele două domenii aflate în „joncțiune relativă“: grupul sintagmatic regent și subordonata relativă.

2.2.1. Relative „semitransparente“. Constrângeri de regim prepozițional

„Încadrarea“ relativei integrate sintactic cunoaște grade diferite de profunzime: antecedentul relativei poate fi dominat de un grup prepozițional aflat la rândul său sub dominația unui alt grup sintactic.

- **GPrep este dependent de un grup nominal**

- (9) a. *Aș dori ca acum, în pragul unei triste aniversări, să-mi exprim* [_{GN} *părerea de rău* [_{GPrep} *pentru* [_{GN} *pro*_i [*ce*_i *s-a întâmplat t_i anul trecut în Statele Unite*]]]] [...] (Tv, 2002),
 b. *Bine,* [_{GN} *spor* [_{GPrep} *la cumpărături*] [_{GPrep} *la* [_{GN} *pro*_i [*ce*_i *faci t_i acolo*]]] și *baftă mîine. Ne vedem la școală* (L. Ionescu Ruxăndoiu, *Interacțiunea*).

- **GPrep este dominat de un grup verbal** (prepoziția este impusă de un centru verbal din regentă)

- (10) a. *Iar dumneata măsoară-ți cuvintele. Și nu* [_{GV} *te baza* [_{GPrep} *pe (e_i)* [*ce_i scrie t_i ori nu scrie el în procesul verbal*]]]. (R. Petrescu, *Eclipsa*).
 b. *Grig* [_{GV} *rîde* [_{GPrep} *la (e_i)* [*ce_i spun t_i*]]]] *așa e...* (R. Popescu, *Purtătorul de cuvânt*).

- **GPrep depinde de un grup adjectival**

- (11) *Urmăresc știrile în fiecare seară și sunt* [*îngrozită* [*de (e_i)* [*câte accidente se întâmplă t_i*]]], *o parte dintre ele din cauza oboselii la volan* (Tv, 2002).

În exemplele de sub (9-11), prepoziția „vizibilă“ aparține domeniului propoziției regente. Alternativa logică la acestea o reprezintă cazurile când prepoziția asociată relativizatorului este reflex al recțiunii exercitate asupra lui de un centru de grup din relativă:

- **GPrep aparține propoziției relative**

- (12) *Ce v-a decontat? / – Transportu, trenu, avionu, (e_i) cu ce au venit t_i.* (L. Ionescu Ruxăndoiu, *Intrerațiunea*).

Prepoziția *cu* nu aparține regentei, ci este „deplasată” împreună cu relativul din categoria relativizată (*au venit cu ...*). A doua posibilitate este cea în care relativizatorul este dominat de un GPrep, dar același GPrep își justifică existența și în regentă, de exemplu: *Vorbesc cu cine vorbești și tu*. Poziția antecedentului nelexicalizat față de prepoziție sugerează că oricare dintre cele două prepoziții ar rămâne „vizibilă”, se va găsi tot în vecinătatea relativului: *Vorbesc cu (e_i) cine; vorbești și tu*. (prepoziția aparține domeniului regentei) sau *Vorbesc (e_i) cu cine; vorbești și tu*. (prepoziția aparține categoriei relativizate și s-a deplasat împreună cu relativul). Există însă și a treia posibilitate: ambele domenii (regenta și relativa) exercită constrângeri privind recțiunea prepozițională, producându-se interferențe de regim prepozițional similare cu ceea ce se întâmplă în amalgamările de mărci cazuale (v. *infra*, 2.2.2.): *Depinde pe ce mizezi, îi spun*. Verbul regent al relativei impune prepoziția *de*, însă conectorul relativei s-a deplasat împreună cu prepoziția *pe*, impusă de verbul *a miza* din subordonată: *Depinde (*de e_i) pe ce mizezi, îi spun*. În limba română prepoziția impusă din relativă (când categoria relativizată este un grup prepozițional) se grupează obligatoriu cu relativul, de aceea enunțuri în care ar fi respectat regimul prepozițional al ambelor GPrep sunt agramaticale: **Depinde de (e_i) ce mizezi pe*.

2.2.2. Relative „semitransparente”. Constrângeri cazuale „divergente”

- **relativ supus constrângerilor cazuale din regentă**

În această categorie se încadrează construcții de tipul *Dau cui cere*, în care relativizatorul preia de la constituentul fără realizare fonetică toate trăsăturile abstracte relevante pentru interpretarea enunțului; aceste trăsături sunt însă în dezacord cu constrângerile impuse relativizatorului din interiorul subordonatei relative. Cazul poate fi impus de un centru adjectival: *recunoscător cui m-a ajutat...* sau adverbial: *Cui; nu este obișnuit t_i cu astfel de lucruri îi; este greu să se descurce*. Formal, relativul preia trăsăturile numelui nelexicalizat și este în cazul dativ, caz impus de adjectivul, respectiv de adverbul din regentă. În același timp, în subordonată, relativul ocupă poziția sintactică a categoriei relativizate, poziția *urmei*: subiect în ambele exemple.

- **relativ supus constrângerilor cazuale din relativă**

În alte situații, tensiunea dintre cei doi guvernori se rezolvă în favoarea relativei, impunându-se mărcile reclamate de categoria relativizată. Când numele nelexicalizat de care depinde subordonata este în poziție de subiect, propoziția relativă este topicalizată, pentru o marcă mai clară a acestei poziții: *Cui; îi trebuie t_i tablouri să vină acasă*. (V. Cristea, *Jurnal*), *Ar trebui*

să-l lăsați să spună ce are de spus și **cui_i nu-i convine t_i** să mute pe alt program, că de-aia s-a inventat telecomanda. (Pro Tv, 2002). Relativul este în cazul dativ, (complement indirect în subordonată), iar propoziția relativă este în ambele exemple subiectivă¹⁰.

2.2.3. Relative „opace“

Opacitatea poate fi rezultatul unor constrângeri cazuale „consensuale“. Mărcile cazuale impuse din regentă nominalului antecedent sunt în acord cu mărcile cazuale impuse din subordonată relativului. Nominalul antecedent fiind nelexicalizat, conectorul relativ se supune constrângerilor din regentă¹¹.

Și aici există două situații: omonimie sau identitate cazuală.

- **omonimie cazuală**

GN antecedent este marcat pentru acuzativ, iar relativului i se impune cazul nominativ:

(13) *Îi promit o listă din care să aleagă (e_{acuzativ}) ce_{nominativ} îi place t_i.*

GN e marcat pentru nominativ, relativului i se impune cazul acuzativ:

(14) *Îi ajunge (e_{nominativ}) ce_{acuzativ} i-am adus t_i.*

Se pot include în această categorie și construcții de tipul celor discutate *supra*, 2.2.1., dacă GPrep care domină relativa nu este lexicalizat: *Le explic că Proiectul nu e un plan: pur și simplu îmi dau seama (~~e~~ e_i) ce_i voi face* (R. Popescu, *Purtătorul de cuvânt*), *Mă gândesc (~~la~~ e_i) ce_i a fost aici*. Deși absentă fonetic, prepoziția rămâne prezentă din punct de vedere sintactic, ea fiind impusă de regimul verbului din regentă, care determină interpretarea sintactică a propoziției: completivă prepozițională.

- **coincidență de caz și de poziție sintactică**

Nominalul nelexicalizat și relativul sunt în aceeași poziție sintactică, de exemplu, nume predicativ:

(15) *M-am trezit după ce el nu mai era (e_{nominativ}) ce_{nominativ} a fost t_i pentru mine.*

sau subiect:

(16) *Nu mai conta (e_{nominativ}) ce_{nominativ} se întâmplă t_i aici sau acolo* (P. Cimpoieșu, *Simion*).

sau obiect direct:

(17) *Mi-a adus (e_{acuzativ}) ce_{acuzativ} am cerut.*

- **coincidență de caz, poziții sintactice diferite**

Nominalul nelexicalizat și relativul sunt în poziții sintactice diferite, dar cazul impus din regentă și cazul impus din subordonată coincid: *Îmi place (e_{nominativ, sb}) ce_{nominativ, Np} a devenit Maria.*

Situația este frecvent întâlnită în relativele scindate, unde relativizatorul este în poziție de subiect, iar antecedentul nelexicalizat al relativei este cel de-al doilea actant al verbului, în poziție de nume predicativ: (*e_{nominativ}*) **Ce mă surprinde este că aici, dar și după-amiază, [...] discuția se poartă în limitele comparației Rusia – Europa** (A. Bodiu, *Jurnalexpress*).

2.2.4. Deplasarea relativului peste mai multe borne

Opacizarea construcției poate fi efectul deplasării relativului peste mai multe borne, caz în care, prin îndepărtarea de structura originală, interpretarea sintactică a relativei este dificilă. Și aici este util să se recurgă la conceptul de urmă:

- (18) a. *Ion nu va putea deveni [ce_i știe toată lumea [că își dorește [să devină t_i]]].*
b. *Caietul [pe care_i credeam [că l_i-am pierdut t_i]] a fost tot timpul la mine.*

În exemplul (18a), reconstituirea „traectoriei“ parcurse de relativ permite identificarea elementelor care alcătuiesc „lanțul“ coreferențial: pronumele relativ *ce* și urma lui din poziția de extracție (categoria relativizată). Relativul este nume predicativ în subordonata *să devină*.

În exemplul (18b), cliticul facilitează procesul de identificare a lanțului și deci a poziției relativului: relativul este obiect direct în subordonata conjuncțională.

3. Concluzii

Conceptul de *urmă* a unui constituent deplasat (GN sau element relativ-interogativ) își poate găsi utilitatea și în cadrul unor descrieri mai puțin tehnice, în afara modelului care a consacrat acest concept. Mecanismele sintactice de deplasare și de reorganizare a unei structuri, conjugate cu cele semantico-pragmatice de topicalizare și rematizare sunt fenomene la care se face adesea referire și în descrierile tradiționale. În consecință, conceptul abstract de *urmă* (copie a poziției eliberate de un element deplasat, mutat, disclocat) poate fi un artificiu util în clarificarea multor fapte de limbă pentru care se propun soluții divergente.

Bibliografie selectivă

CHOMSKY, Noam, 1984: *Lectures on Government and Binding. The Pisa Lectures*, Foris Publications, Dordrecht – Holland/Cinnaminson – USA

CHOMSKY, Noam, 1980: „On Binding“, în *Linguistic Inquiry*, vol.11, nr.1, p. 1-46

- CILIANU-LASCU, Corina, 1989: „Tematizare și dislocare stîngă în română și franceză“, *SCL*, anul XL, nr.3, p.213-218, București
- CORNILESCU, Alexandra, 1995: *Concept of Modern Grammar*, Editura Universității București
- CORNILESCU, Alexandra, 1980/1996: *Montague Grammar and the Analysis of Relative Clauses*, Editura Universității București
- GHEORGHE, Mihaela, 2003: „Un caz particular de opacizare a joncțiunii relative“, în *Studii și cercetări lingvistice*, București, nr. 1-2
- GHEORGHE, Mihaela, 2004: *Propozițiile relative*, Editura Paralela 45, Pitești.
- GROSU, Alexander, 1995: „Free Relatives with «Missing Prepositions» in Rumanian and Universal Grammar“, în *Advances in Roumanian Linguistics*, Guglielmo Cinque & Giuliana Giusti (editori), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, p.127-160
- NEAMȚU, G.G., 1999: *Teoria și practica analizei gramaticale*, Excelsior, Cluj-Napoca
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 1993: *Teorie și analiză gramaticală*, Ed. Coresi, București

Izvoare

- Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt. Jurnal*, Ed. Universală, București, 2002.
- Dusan Baiski, *Luna și tramvaiul 5*, Editura Marineasa, Timișoara, 1999.
- Andrei Bodiu, *Jurnalexpress Europa*, Editura Paralela 45, 2000.
- Răzvan Petrescu, *Eclipsa*, Ed. Cartea Românească, 1993.
- Petre Cimpoieșu, *Simion Liftnicul - roman cu îngeri și moldoveni*, Editura Compania, 2000.
- Petre Cimpoieșu, *Povestea Marelui Brigand*, Editura Dacia, 2000.
- Ion Iovan, *Comisia specială*, Ed. Cartea Românească, 1981.
- Viorel Cristea, *Totu-i în floare, și el a fost la fel. Din jurnalul unui pictor naiv*, postfață de Radu Ionescu, Ed. Marineasa, Timișoara, 1999.
- Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus selectiv. Schiță de tipologie*, Editura Universității București, 2002

Note

¹ *Anaforicele* au trăsătura [+anaforic, -pronominal], *pronumele* au trăsătura [-anaforic, +pronominal], *expresiile referențiale* sunt [-anaforice, -pronominale]. Cea de-a patra categorie are numai realizare vidă: [+anaforic, +pronominal], este vorba despre *PRO* – subiectul nelexicalizat al verbului la conjunctiv sau al formelor verbale nepersonale.

² Tehnic, mecanismul de deplasare ilustrat aici poartă numele de *ridicare* (cf. engl. *raising*) – deplasare spre stînga a unui constituent dintr-o structură bipropozițională (sau multipropozițională) din subordonată în regentă, trecând peste unul sau două noduri verbale. Pentru descrierea acestor construcții în limba română, vezi Dindelegan, 1993.

³ Constituenții deplasate nu sunt întotdeauna GN. Există și situații de deplasare a GV, dar acestea nu vor fi avute în vedere aici.

⁴ Simbolul desemnează un alt tip de categorie vidă, nerezultată din deplasare. Simbolul *e* marchează o poziție disponibilă pentru deplasarea GN.

⁵ *Wh-* (engl.) = termen generic pentru desemnarea elementelor relativ-interogative din limba engleză.

⁶ Urma GN este un element anaforic care implică o *deplasare de tip A (argumentală)*. Antecedentul unei urme *wh-* se află într-o poziție nonargumentală (specificatorul unui centru lipsit de capacitatea de a atribui rol tematic sau poate fi o poziție adjonctă).

⁷ Cliticul nu este lexicalizarea urmei, pentru că el există și în varianta fără deplasare a enunțului, fiind impus de regulile de organizare a GV în română (nominalul obiect direct cu anumite trăsături semantice se dublează obligatoriu). Cliticul este coindexat cu relativul deplasat și cu urma, făcând parte din lanțul coreferențial.

⁸ Singurul conector care nu se utilizează ca interogativ este *ceea ce*, însă acesta are o situație specială: ca relativ compus este specializat pentru raportul apozitiv, având statut de *relator*, ca *relativizator* ceea ce este analizabil: pronumele semiindependent *ceea* și relativul *ce* (pentru analiza detaliată a celor două ipostaze, cf. Gheorghe, 2004).

⁹ Cf. Gheorghe, 2003, 2004.

¹⁰ În sintaxa populară se întâlnesc destul de frecvent construcții topicalizate de tipul: *Cine se amestecă în țărățe îl mănâncă porcii*. (Proverb). Formal, aici relativul este în cazul nominativ, dar poziția sintactică a numelui nelexicalizat este de complement direct (a se vedea dublarea prin clitic). Și aici, relativul s-a acomodat în privința mărcii cazuale la constrângerea din subordonată, legătura cu regenta fiind reconstituită cu ajutorul cliticului.

¹¹ Explicația poate fi (și) de natură pragmatică. Este mult mai ușor de interpretat (și de planificat) un enunț în care pozițiile sintactice sau cel puțin mărcile cazuale ale antecedentului și ale relativizatorului coincid, decât enunțurile cu mărci divergente. Respectarea acestui principiu se impune mai cu seamă în cazul relativelor fără antecedent, care nu conțin în regentă o expresie referențială „gază”.